

Tempus imperfectum, tempus perfectum

Povzetek

Arthur Schopenhauer šteje glasbo za najvišjo in najbolj splošno svetovno govornico. V članku je potovanje od posameznih stvari prek splošnih pojmov do glasbe umeščeno na zemljevid celote, na katerem je predstavljena zgradba sveta, ki nas obdaja. Človekova čutila prepoznajo lastnosti posameznih stvari in jih s pomočjo razuma pretvarjajo v splošne pojme. Na zemljevidu celote sta označeni dve smeri potovanja, ki ju zaznamujeta razum in ustvarjalnost; opisani sta z analizo različnih poklicnih usmeritev. Članek se zaključuje z izrekom: »Ideja prava dober cilj doseže.«

Ključne besede: glasba, zemljevid celote, čutila, razum, ustvarjalnost, poklicne usmeritve

IZZIV – Glasba kot najvišja svetovna govornica

»Glasba je najvišja svetovna govornica in je neposredno povezana s splošnimi pojmi, prav tako, kot so ti povezani s posameznimi stvarmi«¹ (Schopenhauer, 1987, str. 154).

¹ »Music, therefore, if regarded as an expression of the world, is in the highest degree a universal language, which is related indeed to the universality of concepts, much as they are related to the particular things.«

Abstract

Arthur Schopenhauer considers music as the highest and most general global language. In the article, the path from individual things through general concepts towards music is embedded in a map of the whole, which presents the structure of the world that surrounds us. Human senses recognize the properties of individual things and with the help of the mind they are transformed into general concepts. On the map two directions of travel are marked which are characterized by intellect and creativity; described by the analysis of a variety of professional orientation. The article ends with the phrase "The right idea hits the goal."

Key words: music, map of the whole, senses, intellect, creativity, career orientation

Že kratka in drobna misel lahko požene svet v gibanje in izrek, da je glasba najvišja oziroma celo najbolj splošna govornica, naravnost boža ušesa glasbenikov; navdaja nas s ponosom. Toda dobro bi bilo pri ponavljajočih se posegih države v finančne zadeve (beri: kriznemu zmanjševanju sredstev za posamezna področja) natančneje predstaviti, katere so tiste še posebej pomembne značilnosti glasbe, zaradi katerih so jo visoko cenili modreci; Platon (1995, str. 85–86) pravi:

Slika 1: Arthur Schopenhauer²

»Zato torej, dragi Glavkon,« sem dejal, »je vzgoja, ki jo daje glasba, tako pomembna; pri njej namreč prodreta najgloblje v dušo ritem in harmonija, jo najmočnejše prevzameta in naučita človeka plemenitega vedenja: tako postane plemenit vsakdo, ki je pravilno vzgojen, kakor velja nasprotno za vsakogar, ki ni tako vzgojen. In nadalje: ker napake in slabosti pri umetnini kakor v naravi najbolje spozna tisti, ki je v glasbi pravilno vzgojen, in ker – iz upravičene nevolje nad njimi – z veseljem hvali lepo, sprejme to v svojo dušo in se s tem hrani ter tako postane lep in blag, nujno vse grdo graja in sovraži že od zgodnje mladosti dalje, še preden lahko razume vzrok za to. Ko se mu zbudi razum, ga z veseljem pozdravi in zaradi notranje sorodnosti najbolje spozna tisti, ki je tako vzgojen.«

Toda mnogi o glasbi mislijo tudi drugače³:

Zanimivo pa se zdi, da kljub univerzalnosti te umetnosti do nedavnega nihče ni razmišljal tudi o njeni nujnosti. Starogrški filozof Demokrit je celo izrecno zanimal kakršnokoli načelno potrebo po glasbi in pravi: »Glasbe ni ustvarila potreba, glasba izhaja iz obstoječega preobilja.« Še vedno je razširjen pogled, da je glasba, hkrati z drugimi umetnostmi, namenjena le milini in lepoti; čeprav je razvoj psihološkega razumevanja glasbe pravkar začel mehčati ta ustaljeni nazor.

V nadaljevanju bomo raziskovali in poskušali dodatno osvetliti trditev, da je glasba najvišja in najbolj splošna govorica. Prikazali bomo vlogo glasbe in koristi, ki jih utegne prinašati celo neglasbenikom: torej poslušalcem, ki ljubijo glasbo in se (morda celo povsem nezavedno) ravnaajo v skladu z njenimi sporočili. Razmišljanje pa bomo sklenili s predlogi, na katerih

² http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6b/Arthur_Schopenhauer_Portrait_by_Ludwig_Sigismund_Ruhl_1815.jpeg (21. 1. 2014).

³ Music. Enciklopedija Britanika (Encyclopædia Britannica). Ultimate Reference Suite DVD (dostop: 22. 8. 2007).

področjih bi bilo mogoče (ali pa celo potrebno) kakšne reči nekaj malega tudi dopolniti – da bi uspeli stopiti še en korak od nepopolnega proti idealnemu ...

Najprej si oglejmo tri sestavine Schopenhauerjevega izreka; napovemo že sedaj, da bomo v nadaljevanju vsaki posvetili svoje poglavje.

Tri poglavja, tri pokrajine zemljevida celote

V svetu, ki nas obdaja, bomo najprej opisali njegove sestavne dele in njihova medsebojna razmerja; ta opis bomo poimenovali zemljevid celote. Na ustrezna mesta bomo postavili kaži-pote; z njihovo pomočjo se bomo lahko samozavestno podali na potovanje ter se kasneje varno vrnili nazaj na izhodišče. Ugotovili bomo celo, v katerih primerih je bolj ustrezna ta ali ona smer potovanja.

Posamezne stvari (viri)

Posamezne stvari se nahajajo v materialnem svetu, na primer: roža, veter, gora, jezero, poper, ogenj, nevihta, noč ... si jih predstavljate? V članku je te stvari seveda potrebno poimenoovati in opisati z besedami (in besede predstavljajo hkrati tudi splošne pojme, ki označujejo te ali one stvari – to morda vnaša nekaj zmede), toda dogovorimo se, da izraz »posamezne stvari« obsega le tisto, kar najdemo v naravi v materialni obliki, ne glede na ta ali oni besedni opis⁴.

Splošni pojmi 1 in splošni pojmi 2 (cilji in ideje)

Splošni pojmi se nahajajo v naših mislih, razumu oziroma v svetu idej. Razlikujemo lahko med »splošnimi pojmi 1«, ki ponazarjajo besedne opise stvari, ki obstajajo tudi v materialnem svetu in jih lahko prepoznamo z vsemi čutili; (torej ponovno: roža, veter, gora, jezero, poper, ogenj, nevihta, noč ...). »Splošnih pojmov 2,« na primer: veselje, užitek, jeza, neustrašnost, plemenitost, sanjarjenje, žalost ali resnoba ... ne najdemo v naravi in jih ne dosežejo vsa naša čutila. Prepoznamo jih z življenjem našega razuma v svet, ki nas obdaja, opisujemo pa jih prav tako z govorico, torej z besedami. Vsi pojmi imajo skupno značilnost: v naših mislih lebdijo nad materialnim svetom.

V drugem poglavju si bomo najprej ogledali razvoj človekovih čutil, ki premoščajo prepad med materialnimi stvarmi in človekovim prepoznavanjem splošnih pojmov – tukaj se nahaja tesna povezava z delovanjem človekovega razuma. V nadaljevanju pa si bomo v drugi skupini splošnih pojmov oblikovali ideje o svetu, ki nimajo neposredne materialne podlage; v to področje pa so, napovemo, umeščene tudi spodbude za vsakršno ustvarjalnost.

⁴ To, čemur roža pravimo, dišalo bi prav tako lepo z imenom drugim (Shakespeare, Romeo in Julija, prevod Oton Župančič). <http://www2.arnes.si/~omislinjamb/spletne/zala/odlomek.htm> (24. 2. 2014).

Glasba (dejavnosti)

Glasba so načrtno organizirani zvoki, ki jih nekdo posluša; lahko tudi v mislih (Beuermann, 2008, str. 242). Glasba pač ni vse, kar je na tem svetu mogoče slišati. Da si nihanje ali valovanje materialnih delcev zasluži ime glasba, je moral nekdo vanje vgraditi svoja razmišljanja oziroma ideje; prav tako pa je nujno, da tem zvokom tudi nekdo prisluhne; glasba bo spodbudila gibanje njegovih misli – morda se je s pomočjo te spodbude kakšna stvar kasneje spremenila tudi v materialnem svetu.

Že na prvi pogled lahko vidimo, da je glasba v Schopenhauerjevem izreku nekaj malega osamljena. Medtem ko prvo področje je izčrpno obsega vse mogoče posamezne stvari materialnega sveta in je drugo napolnjeno z vsemi mogočimi (in zaradi prebujajoče se ustvarjalnosti celo nemogočimi) splošnimi pojmi, bo naša naloga opisati tudi celotni obseg tretjega področja. Ugotovili bomo, kaj tam glasbi stoji ob strani; še posebej natančno pa bomo poskušali prepoznati medsebojne povezave in mogoče smeri potovanja med naštetimi področji.

Razmerja med posameznimi stvarmi, splošnimi pojmi in glasbo

Elementi Schopenhauerjevega izreka so na Sliki 2 povezani z dvosmernimi puščicami, ki ponazarjajo možnosti njihovih medsebojnih povezav, v tej ali oni smeri. Odnosi med posameznimi stvarmi in splošnimi pojmi so sorodni tistim med sploš-

nimi pojmi in glasbo. Krog pa v izreku ni sklenjen: glasba se ne povezuje prav dobro s posameznimi stvarmi – če sploh – in prav tako se posamezne stvari neposredno ne morejo pretvarjati v glasbo. Če hočemo potovati od posameznih stvari (posamezna stvar je lahko, na primer dobro uglaseni klavir) do glasbe ali pa v obratni smeri nazaj, je potrebno vmes vedno tudi na kaj pomisliti, napovejmo.

Nepopolni čas, idealni čas⁵

V glasbi je že dolgo v veljavi spoznanje, da se popolnost razlikuje od nepopolnosti po svoji notranji zgradbi oziroma delitvi. Ker smo še čisto na začetku članka, obeležimo torej naš začetek potovanja od nepopolnega proti idealnemu času z dvakrat dvodelnim ritmičnim vzorcem.

Tempus perfectū, Tempus imperfectū.

Tempus	Prolatio	znak	Semibreves	Minims	sodobno		
					1:4	1:2	1:1
perfectum	maior	⊙	○○○		9/8	9/4	9/2
perfectum	minor	○	○○○		3/4	3/2	3/1
imperfectum	maior	⊙	○○		6/8	6/4	6/2
imperfectum	minor	○	○○		2/4	2/2	2/1

Slika 3: Potovanje od nepopolnega proti idealnemu času

Slika 4: Ritem iz polpreteklih časov⁶ (Tempus imperfectum, prolatio minor)

⁵ Tempus perfectum, Tempus imperfectum. http://www.chmtl.indiana.edu/tml/16th/LUSMUS_30GF.gif (4. 3. 2014). http://en.wikipedia.org/wiki/Mensural_notation (11. 4. 2014).
⁶ O polpreteklih ali celo davnih časih izvemo več v nadaljevanju.

POSAMEZNE STVARI – Viri

Območje posameznih stvari, ki predstavlja prvo sestavino izreka Arthurja Schopenhauerja, obsega področje vseh materialnih stvari na tem svetu. Tudi mi, ljudje, obstajamo in delujemo, ujeti v materialne okvire svojih teles, toda hkrati tudi razmišljamo, se odločamo in spreminjamo svet. Človek je del stvarne narave, toda s svojim mišljenjem se dviga nad njo; star izrek pravi, da človek in okolje spreminjata človeka.

Oblikovanje zemljevida celote: štirje temeljni elementi, tri energije ter prostor in čas

Štirje temeljni elementi

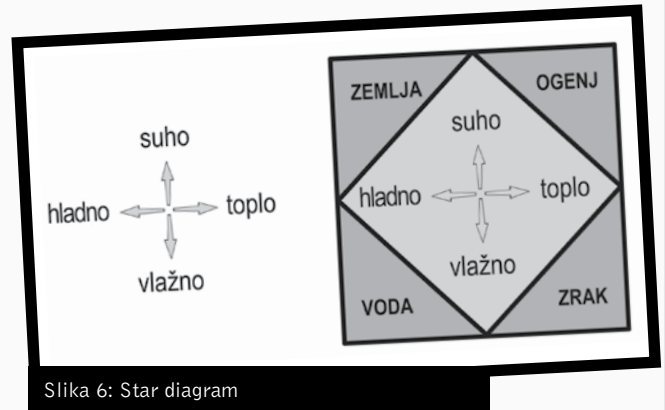
Stari diagram

Da bi videli daleč, je treba stopiti na ramena velikanov, pravijo, in da bi ugledali značilnosti sveta, ki nas obdaja ter našega bivanja v njem, se z njihovo pomočjo povprašajmo: »Kje in kako se je pravzaprav vse skupaj začelo?«

Že davni modreci so prepoznali pomembna sporočila, ki nam jih lahko posredujejo že (samol!) dve razsežnosti sveta, ki nas obdaja. Če ju izberemo z natančnim premislekom in nato prav spretno uporabimo, lahko z njima odlično prikažemo in opišemo temeljne lastnosti sveta in hkrati našega življenja v njem – ampak pri vsem spoštovanju do velikanov ne pozabimo tudi poprejšnjih razmislekov o nepopolnih dvojnih delitvah ...

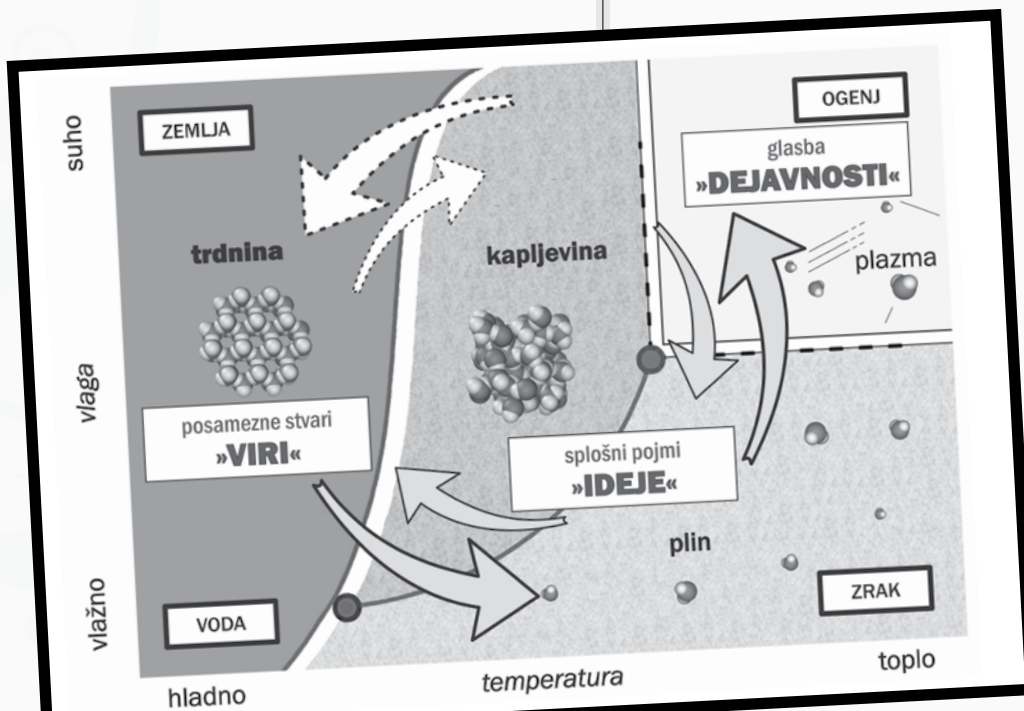
Prva in najpomembnejša stvar je seveda toplota, torej energija, ki predstavlja gorivo za vsako obliko življenja. Toda življenje bi se brez uspeha poskušalo naseliti na žarečih zvezdah, pa

tudi blizu absolutne ničle, na minus 273,15 stopinjah Celzija, se vsako gibanje oziroma življenje ustavi ali vsaj obmiruje. Za razvoj živih bitij je potrebna prava mera toplotnega pretakanja in naravnost srečni smo lahko na naši Zemlji, kjer smo ravno prav oddaljeni od Sonca. Njegova energija lahko uspešno ogreva vodo, v ledenih dobah sicer ujeto v zamrznjeno obliko – pa ne preveč, da ne bi vse skupaj zavrelo in izparelo v vesolje. S tem razmislekom smo kar mimogrede prispeli tudi že do drugega dejstva: za kakršnekoli življenjske radosti je nujno potrebna tudi voda, ki (v zemeljskem okolju) omogoča vsakršne krožne izmenjave snovi, v tej ali oni smeri.

Slika 6: Star diagram

Na levi strani Slike 5 so na podobi starega diagrama⁷ v vodoravni in navpični smeri postavljene štiri skrajne točke razsežnosti hladno–toplo in suho–vlažno, toda za našo nadaljnjo rabo so še mnogo bolj nazorna in pomembna štiri polja, znotraj katerih se združujeta po dve lastnosti; predstavljena so na desni strani Slike 5. Ta območja so že v davnih časih poimenovali Ogenj

Slika 5: Oblikovanje zemljevida celote: štirje elementi starega diagrama, fazni diagram agregatnih stanj vode, tri energije in dve smeri potovanja v prostoru in času

⁷ Klasični elementi. Indija, Babilonija, Grčija, Tibet, Egipt, Japonska, Kitajska ... http://en.wikipedia.org/wiki/Classical_element (7. 11. 2013), tudi v: [http://en.wikipedia.org/wiki/Five_elements_\(Japanese_philosophy\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Five_elements_(Japanese_philosophy)) (7. 11. 2013).

(topel in suh), Zrak (topel in vlažen), Voda (hladna in vlažna) ter Zemlja (hladna in suha). Aristotel je temu seznamu dodal še Prostor, ker je opazil, da so s štirimi elementi opisane le zemeljske oziroma spremenljive stvari, na nebu pa v splošnem ni mogoče zaznati sprememb. Tudi mi bomo Prostor pridružili zbirki temeljnih elementov in z njegovo pomočjo oblikovali naš zemljevid celote, razmišljali pa bomo še o času, kajti vsake vrste spremembe se lahko izrazijo samo v njem.

Čas je neubogljiv, seveda teče le naprej in samo naprej, toda zamislimo si kazalce na uri, ki nenadoma obrnejo smer gibanja. Le kaj se zgodi, če človek spremeni običajno smer svojega potovanja?

Fazni diagram vode

Vsebinsko medsebojnih odnosov štirih temeljnih elementov lahko še natančneje prikažemo na faznem diagramu vode⁸. Na Sliki 6 so materialni elementi Starega diagrama: Zemlja, Voda, Zrak in Ogenj izraženi v spremembah agregatnih stanj snovi: to so trdnine, kapljevine, plini in plazma. Vidimo, da je vse skupaj postavljeno v prostor; za spremembe, ki potekajo v tej ali oni smeri, pa je potreben še čas.

Tudi vsaka celica v človekovem telesu predstavlja primer kombinacije teh elementov oziroma agregatnih stanj, prostora in časa: element zemlje ji daje trdnost in strukturo, element vode je prisoten v tekočinah znotraj celičnih membran, presnovni procesi, ki se izvajajo v celici, ponazarjajo element ognja, izmenjava plinov, na primer v pljučih, predstavlja element zraka, območje, ki ga zaseda celica, je vpeto v prostor; celica ima svoj čas: se rodi, živi in umre.

Tri energije

Na zemljevidu celote, predstavljenem na Sliki 6, sedaj opredelimo, poleg štirih oblik materije, tudi tri oblike energije⁹ – z njimi se bodo prav lepo povezale tri sestavine izreka Arthurja Schopenhauerja.

Zemljevid celote torej razdelimo na tri področja: »Posamezne stvari« umestimo na področje trdnin, »splošni pojmi« napolnjujejo prostor gibkih tekočin,¹⁰ »glasba« pa je umeščena na tretje območje, ki ga zavzema z energijo bogata plazma. Vidimo, da ta razporeditev tudi čisto zdravorazumsko ustreza resnici vsakdanjega življenja. Energija posameznih stvari oziroma virov je ujeta v trde in nepremične reči, splošni pojmi oziroma ideje¹¹ morajo biti opremljene z gibko obliko energije,

⁸ Fazni diagram. http://sl.wikipedia.org/wiki/Fazni_diagram (7. 11. 2013).

⁹ Slavna enačba $E = mc^2$ Alberta Einsteina postavlja v medsebojni odnos tri oblike energije oziroma opisuje prehajanja med energijo in materijo s pomočjo hitrosti svetlobe.

¹⁰ Kapljevine in plini se združujejo v področje tekočin, to je skupno ime za snovi, ki zmorejo napolniti prostor do skrajnih meja posode. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Tekočina> (14. 2. 2014).

¹¹ Ideje, pa tudi cilji. Nekje v ozadju tridelne podobe še vedno čaka na svojo priložnost »Tempus imperfectum« – nepopolni dvodelni (ali štiridelni) materialni prostor.

da se lahko izmuznejo mimo vseh materialnih ovir, glasba oziroma dejavnosti pa so umeščene na področje, kjer divjajo najbolj ognjeni viharji, toda z njihovo pomočjo se viri lahko zavrtijo z idejami v nov krog delovanja.

Zanimivo mesto za glasbo, bi rekli na prvi pogled. Toda oglejmo si naslednji zapis, ki položaju glasbe pripisuje široko in pomembno vlogo:

*Poslušanje glasbe, ki je samemu sebi namen, in je ločeno od ritualnih priložnosti ali pripovedovanja zgodb, je iznajdba novejšega časa. Glasba in ples sta se vedno povezovala in izvedbe glasbe na domu, v cerkvi ali v gledališču imajo dolgo zgodovino in tradicijo.*¹²

Glasbo torej lahko opredelimo kot element področja, ki je napolnjeno z energijo, močjo, čustvi, motivacijo ... hkrati pa se povezuje tudi z drugimi področji zemljevida celote.

Prostor

Sam zemljevid celote je seveda postavljen v prostor, zato o tem ni več potrebno izgubljati besed, opišimo le še, da od leve proti desni strani zemljevida celote (ne glede na trojno ali četverno delitev) narašča vročina: prav tako kot v poprejšnjem antičnem diagramu – to razsežnost poimenujmo »temperatura.« V spodnjem delu zemljevida celote je vlage veliko, toda njena količina se zmanjšuje v smeri navzgor – to razsežnost poimenujmo »vlažnost.«

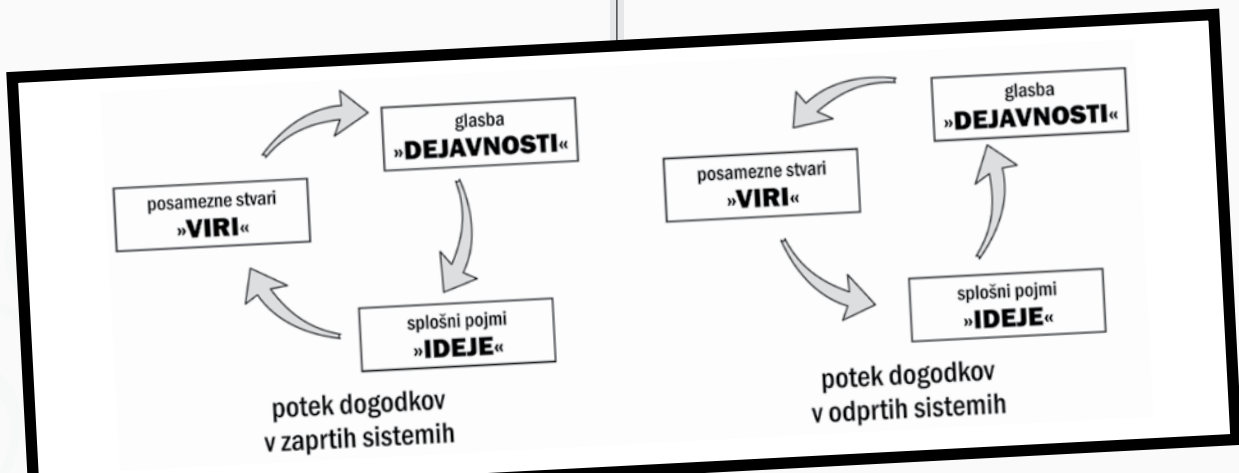
Opomniti velja, da je tudi narava papirja samega tista, ki nas rada vodi in usmerja v delitev na dva dela (in si s tem prisluži častno mesto v predalčku »Tempus imperfectum«).

*Že prvi slikarji v človeški skupnosti so spoznali, da ima stena v votlini dve razsežnosti; nato so se med šolarji razširile skrilaste tablice. Že tisočletja človeške zgodovine lahko vsak učenec v njih čisto jasno prepozna štiri vogalne prostore in tudi še danes nam zvezki ali računalniški ekrani kažejo natanko isto sliko. Če narišemo po sredini strani ali zaslona le eno vodoravno in eno navpično črto, že nastanejo iz dveh dimenzij štirje kvadrati – tudi star diagram ima natančno takšno zgradbo in podobo.*¹³

Vsak zemljevid je lahko le nepopoln prikaz resničnosti (znani izrek pravi, da je najboljši zemljevid Škotske kar Škotska sama). Toda vendar je lahko zemljevid celote, v katerem so združeni štirje elementi starega diagrama, fazni diagram agregatnih stanj vode in razmislek o treh energijah sveta, ki nas obdaja, dobra podlaga za načrtovanje nadaljnje poti. Nadaljujmo torej!

¹² Music. Enciklopedija Britanika (Encyclopædia Britannica). Ultimate Reference Suite DVD (dostop: 22. 8. 2007).

¹³ Beuermann, D., Vzgoja, izobraževanje in ustvarjalnost v socializmu. <http://www.zrss.si/default.asp?rub=8995> (9. 4. 2014).

Slika 7: Potek dogodkov v zaprtih in odprtih sistemih

Čas in časovna puščica

Potek dogodkov v zaprtih sistemih

Najpomembnejši časovni zakon pravi (rečeno zelo na kratko in povsem preprosto), da se nered v vesolju povečuje¹⁴ in Murphyjevi zakoni¹⁵ nam prav tako zagotavljajo, da gredo stvari lahko samo od slabega na slabše. Tudi iz vsakodnevnih izkušenj vemo, da se nič ne uredi kar samo od sebe. Nekdo se mora potruditi in zalepiti razbito skodelico, hišo je potrebno vzdrževati, podjetje bo brez upravljanja propadlo in brez nove programske opreme računalnik nikoli ne bo deloval bolje. Vse kaže, da se bodo v celotnem vesolju nekoč razlike v temperaturi in energiji zmanjšale ali izginile. V stanju popolnega ravnotežja, brez vročega sonca na eni strani ter osvežujoče hladne pijače v senci na drugi strani, ne bo več mogoče usmerjati te ali one oblike energije sem ter tja: vesolje se takrat utegne srečati s svojim koncem ...

Na Sliki 7 sta zarisani dve smeri razvoja dogodkov. Tista, ki poteka skladno z gibanjem kazalcev na uri,¹⁶ potuje v smeri ohlajevanja vroče plazme, ki se pretvarja v plinsko, tekočo in nazadnje v trdno fazo. Krog se celo sklene, če je materije dovolj in je zato tlak RES visok. Takrat se kot feniks v ognju in silni eksploziji rodi nova, sveže vroča zvezda.¹⁷

Življenje, ki poteka kar najbolj brez motenj in brez zunanjih vplivov, je temeljna značilnost zaprtih sistemov.¹⁸ V laboratorijih ali znanstvenih raziskavah potekajo stvari povsem brez

¹⁴ Pravzaprav nekaj bolj natančno trdi drugi zakon termodinamike, da se v zaprtih sistemih nujno povečuje entropija, kar pomeni postopno degeneracijo sistema proti kaosu. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Entropija> (21. 1. 2014).

¹⁵ http://sl.wikipedia.org/wiki/Murphyjevi_zakoni (21. 1. 2014).

¹⁶ Smer gibanja kazalcev na uri ni izbrana naključno: vsaj na severni polobli (kjer so tudi iznašli ure) gre v tej smeri tudi vsakodnevno potovanje sonca ... in slehernikove sence.

¹⁷ Če količina materije preseže določeno mejo, se zaradi pritiska silovite gravitacije sproži zlivanje atomskih jeder, na nebu zažari zvezda in v tem kotičku vesolja se začne nov časovni krog. Masa Jupitra, plinastega velikana iz bližnje sončne sosesčine, je le malo pod kritično maso, ki bi ga zaradi velike gostote snovi v središču spremenila v rdečo pritlikavko – in že bi na našem nebu svetili dve sonci. http://sl.wikipedia.org/wiki/Masa_zvezd (10. 2. 2014).

¹⁸ Zaprt sistem. http://sl.wikipedia.org/wiki/Zaprt_sistem (21. 3. 2014).

motečih zunanjih vplivov. Tudi avto mora delovati ob mrzlih zimskih jutrih, ključ mora odkleniti ključavnico brez zatikanja, slavni pianist mora odigrati koncert brez napake, politiki morajo delovati v skladu s predvolilnimi obljubami in svetovno gospodarstvo mora delovati v skladu z ekonomsko teorijo, sicer se v vseh primerih srečamo s to ali ono krizo, večjo ali manjšo. Obvladovanje vsega, kar bi utegnilo iti narobe, je temeljno področje vseh sistemov kakovosti.

Potek dogodkov v odprtih sistemih

Že v procesih evolucije se stvari spremenijo. Naključne genetske ali okoljske spremembe predstavljajo v sistemu živih bitij vstop novih elementov in postavljajo presenečene prejemnike (ali morda le mimoidoče) pred svež izziv. No, čisto na začetku se še nič ne ve, kaj točno pomeni ta sprememba, toda prav kmalu se pokaže vrednost na novo pridobljenih zmožnosti ali omogočenih (no, lahko pa tudi onemogočenih) dejavnosti. Če te vodijo do doseganja višjih in bolj plemenitih ciljev, se vzpostavi ravnovesje na višji stopnji razvoja in življenja; zgodovino pri teh rečeh pišejo zmagovalci, nas je opozoril že Charles Darwin.¹⁹

Odprti sistemi²⁰ so dojemljivi za zunanje vplive. Medtem ko zaprti aktivno stremijo h kar najmanjšim zunanjim vplivom, so odprtim sistemom zunanji vplivi naravni vir in celo potreba. Vesolje kot celota je zaprt sistem, toda naša zemlja prejema energijo od sonca in tako predstavlja odprt sistem. Prav zato lahko vse nas, ki živimo v samo našem delčku prostora in časa, nemalo opogumi zapis Stephena Hawkinga (1994, str. 139): »Človek si je z napredkom fizikalne znanosti izbral kotiček reda v vesolju, ki se pogreza v čedalje večji nered.« Na zemlji prejemamo potrebno energijo od sonca, v zameno pa

¹⁹ Charles Darwin. http://sl.wikipedia.org/wiki/Charles_Darwin (25. 2. 2014).

O izvoru vrst z naravnim izborom ali ohranjanje boljših pasem za obstanek. http://sl.wikipedia.org/wiki/O_izvoru_vrst (25. 2. 2014).

²⁰ Odprti sistem nenehno komunicira s svojim okoljem. V konceptu odprtega sistema se stikajo teorije organizmov, termodinamike in evolucijska teorija. [http://en.wikipedia.org/wiki/Open_system_\(systems_theory\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Open_system_(systems_theory)) (26. 2. 2014). Tudi: Bertalanffy, 1950, str. 23–29).

smo ljudje že samo s svojim obstojem (in s poprej omenjeno iskro ustvarjalnosti) postavljeni za visoke predstavnike in čuvarje tiste prasile, ki najprej in predvsem ustvarja novo. Šele na tej osnovi nam je mogoče (in potrebno) na eni strani ohranjati obstoječe in na drugi strani tudi uničiti (no, reciklirati) vse izrabljeno in odvečno.

Ugotovimo lahko tudi, da se ustvarjalna smer potovanja dotika treh področij v nasprotnem vrstnem redu od naravnega poteka dogodkov. Po nekem srečnem naključju oziroma ravno pravšnji genetski mutaciji je človeštvo že davno nazaj pridobilo zmožnost oblikovanja miselnih predstav bodočega stanja. Od tedaj je v človekovo naravo vgrajeno aktivno iskanje boljšega, raziskovanje prostorov na svetu, kamor še ni stopila človeška noga ali se jih še ni dotaknil razum. Spremenjeno zaporedje – torej: najprej razmišljati in šele potem delovati – pa predstavlja tudi zmožnost, da v razvoju in napredku preskočimo dolga obdobja, ki bi jih sicer za doseganje teh ciljev potrebovala evolucija in naključne spremembe. V starih filmih o osvajanju divjega zahoda še vidimo poštno kočije, današnje komunikacije pa obkrožajo svet s svetlobno hitrostjo – le koliko let bi za to potrebovala evolucija sama: okroglo milijardo, na primer? Ah, raje več!

Podobnosti in razlike med dvema načinoma potovanja

Gibanje in razvoj dogodkov v odprtih sistemih smo že poimenovali ustvarjalna pot; razum pa določa gibanje v zaprtih sistemih. Vidimo tudi, da se nabor virov in dejavnosti ne spreminja samo zaradi izbrane smeri potovanja. Viri se pač nahajajo okrog nas in tudi dejavnosti so verjetno že izbrušene ter dodelane v kar največji meri.

Pomembna značilnost razumskega poteka dogodkov je tudi odsotnost zunanjih motenj. Včasih je res potrebno iskati najboljši končni rezultat v nadzorovanih razmerah. Športniki vedo, da jih deset tisočkrat ponovljeni gib že pripelje v bližino tehničnega mojstrstva in prav tako moramo glasbeniki igrati tudi akorde in lestvice, ki nas spojijo v eno z našim instrumentom. Tudi zorenje sadov znanosti in tehnike je po srečni začetni ideji potrebovalo do uresničitve še dolga obdobja dolgotrajnega tiktakanja časa v laboratorijih ...

Po »razumski poti« lahko glasba vpliva na razmišljanje ljudi in povzroči, da se svet spremeni, po možnosti na bolje. Po »ustvarjalni poti« pa morda lahko ta ali oni izziv, ki pride iz narave ali od ljudi, spodbudi idejo komponista in nastane novo glasbeno delo.

Prav ustvarjalna smer razmišljanja in delovanja se lahko v naših življenjih postavlja v bran neusmiljeni časovni puščici, ki predstavlja razkroj in razpad. Marsikaj celega se razbije na sestavne dele, le ustvarjalnosti pa lahko uspe zaustaviti potek entropije oziroma razkroja in razpada ter iz sestavnih delov

(virov) najprej v mislih, nato pa v tudi v resničnosti ustvariti (poprej še neobstajajočo) novo celoto. Povsem nedvomno je, da z ustvarjalnimi dosežki zmanjšujemo količino nereda v svetu, ki nas obdaja.²¹

In sedaj se s pomočjo vzpostavljenega zemljevida celote, podajmo na področje splošnih pojmov. Najprej si oglejmo spoznavne zmožnosti naših čutil.

SPLOŠNI POJMI – Cilji in ideje

Razvoj čutil

Že prav kmalu po začetku življenja na zemlji, pred milijardami let, so prva živa bitja razvila občutljivost na dražljaje iz okolja. Tiste živalske vrste, ki so se ponašale s to praktično lastnostjo, so lahko pobegnile ali se skrile pred sovražniki, ki so jih hoteli spremeniti v svojo malico ali večerjo ... tiste brez nje pa so zlahka postale slasten obrok ter tako po hitrem postopku izumrle. In obratno, komur je bila moč čutil na njegovi strani, zlepa ni šel lačen spat. Zaznave vseh naših čutil so se razvile iz te prvotne občutljivosti na dražljaje iz okolice – oziroma prepoznavanja različnih vrst nihanj, kajti iz njih je, brez izjeme, na ta ali oni način, sestavljeno vse življenje v vesolju.

Tudi danes lahko človek opazuje svet, ki ga obdaja, le skozi zorno polje svojih čutil in resnica, včasih kot nalašč z mnogimi tančicami zavita v zunanjo podobo sveta, se mu razkriva le v okviru njegovih zaznavnih zmožnosti. Še sreča, da nam različne aparature omogočajo vpogled tudi v področja, ki bi nam sicer ostala skrita.

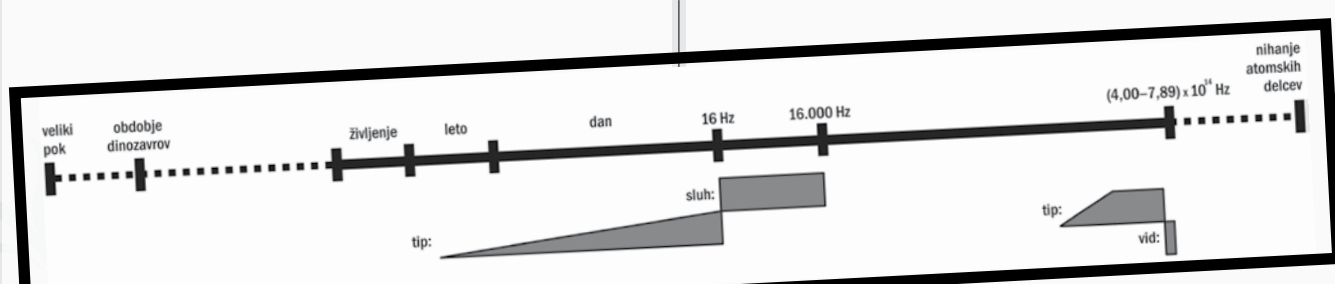
V nadaljevanju se osredotočimo le na število nihajev, ki jih naša čutila sprejemajo iz okolja, v tej ali oni obliki. Med sabo jih uredimo v »oktavna razmerja« – kot je navada v glasbi, pomeni vsaka naslednja oktava podvojitve števila nihajev.²² Lahko rečemo tudi drugače: en nihaj klavirske strune lahko mine zelo hitro, komaj slišno ... en nihaj potovanja zemlje okrog sonca pa že traja natanko eno leto.

Na sredino Slike 8 so umeščene frekvence slušne občutljivosti, desno od njih pa se nahajajo nihaji radijskih valov;²³ ti nato prehajajo v mikrovalove – če bi držali roko v mikrovalovni pečici, bi lahko njihovo toploto (ali celo vročino) že zaznali

21 Leta 1964 je bil James Lovelock med skupino znanstvenikov, ki so od vesoljske agencije NASA dobili nalogo izdelati teoretični sistem za zaznavanje življenja na Marsu. Lovelock je razmišljal takole: »Kako naj pričakujemo, da se bo (morebitno) marsovsko življenje razkrilo raziskavam, ki izvirajo iz zemeljskega načina življenja?« Izhodiščno vprašanje je oblikoval takole: »Kaj je življenje in kako ga lahko prepoznamo?« in v nadaljevanju predlagal naslednji odgovor: »Iskati je potrebno zmanjšanje ali odpravo entropije (nereda), kajti prav to je splošna značilnost življenja.« http://en.wikipedia.org/wiki/Entropy_and_life (20. 2. 2014).

22 To je seveda zlahka razumljivo za nas glasbenike, ostali pa si morda ogledate poglavja iz teorije glasbe, na primer v <http://sl.wikipedia.org/wiki/Oktava> (20. 2. 2014).

23 Elektromagnetni spektri. http://unihedron.com/projects/spectrum/downloads/spectrum_20060222.pdf (18. 2. 2014).

Slika 8: Časovna razsežnost ter občutljivost nekaterih človekovih čutil v oktavnih razmerjih

s tipom. Prav prijetno topla je tudi infrardeča svetloba, tej pa sledi območje vidne svetlobe, ki obsega približno eno oktavo. Nihanja se nato nadaljujejo v območju ultravijolične svetlobe ter nato še rentgenskih in gama žarkov.

Na levi strani Slike 8 pa se od območja sluha oktavna razmerja širijo v drugi smeri – sekunda, ura, dan, leto – in kaj kmalu se srečamo z mejami človekovega življenja; takrat se neposredne zaznave čutil umaknejo čistemu razmišljanju oziroma razumskim znanostim. Do obdobja dinozavrov je potrebno dodati le še dobrih dvajset oktav, še sedem do začetka življenja na zemlji in veliki pok se je zgodil le še eno ali dve časovni oktavi poprej. Celotni obseg približno stopetnajstih oktav valovanj od velikega poka do valovanj atomskih delcev predstavlja malenkost za dobrega glasbenika: njegova občutljivost zavzema velik prostor prav na sredini tega območja, tudi nasploh obsega naše življenje večino prikaza na Sliki 8 in iz tega vidika se veliki pok niti ne zdi tako zelo oddaljen, kajne?

Človekova čutila in elementi zemljevida celote

Opisali smo že neločljivo povezanost življenja s petimi temeljnimi elementi, ki predstavljajo osnovne značilnosti snovi.²⁴ Ugotovili bomo, da iz njih izhajajo in so jim prilagojene tudi občutljivosti naših čutil – vsako čutilo predstavlja osnovo za razvoj naslednjega. Že zdaj bodimo pozorni na njihovo smer razvoja: ta poteka, glej, glej, kdo bi si mislil, v ustvarjalni smeri dogodkov, časovni puščici navkljub.

Prostor – sluh

Na začetku razvoja vesolja se je nedvomno najprej pojavil prostor, ki že od nekdaj določa obseg vesolja in brez katerega stvari seveda ne morejo obstajati. Od petih elementov je najbolj sposoben širitve, toda hkrati je najmanj dosegljiv z našimi čutili. V telesu ga simbolizirajo kanali, pore ali praznine v kosteh in glavi, prostor pa predstavlja tudi duh, misli in ustvarjalno energijo ter hkrati človekovo sposobnost razmišljanja in komuniciranja, ustvarjalnost, spontanost in iznajdljivost. Glavno čutilo je uho, ki zaznava zvok in ni dostopen ostalim čutom. Sluh se je izostril v prepoznavanju nihajev od 16 do 20.000 na sekundo, njegova občutljivost torej obsega skoraj deset oktav. V najširšem po-

menu je bil in je ostal občutljiv za vsa področja človekovega bivanja: od materialnega izraza nihanja atomov ali molekul v zraku ter prek zaznavanja najglobljih čustev v glasbi do prepoznavanja pomena besed, ki nam jih sporoča sogovornik. Nedvomno se s pomočjo sluha ustvarjajo povezave z višjimi prostori človekovega bivanja. Prek slušnega prostora se najprej povežemo s časovnim elementom (ta je seveda neločljivo povezan z glasbo), nato pa se v nadaljevanju dotaknemo celo človekove intuicije oziroma nezavednega razumevanja prejetih (glasbenih) sporočil ...

Zrak - tip

V prostoru se oblikuje element zraka, ki je plinasta oblika snovi, torej je gibljiva in dinamična. V telesu predstavljajo ta element živčni impulzi, potovanje hrane skozi prebavila, gibanje sklepov; pa tudi dihanje in drugi notranji procesi, povezani z dihanjem. Temeljno čutilo v zračnem elementu je tip, ki nam omogoča premikanje skozi prostor, prav tako pa je za gibanje zraka občutljivo tudi uho (ki se je razvilo že prej). Zrak predstavlja stvari, ki rastejo, se širijo in uživajo svobodo gibanja, lahko ga postavimo v odnos s človekovim razumom. Ko telesno rastemo, se hkrati učimo in širimo tudi duševno: večja se obseg našega znanja, nabiramo si izkušnje in širimo meje naše osebnosti. Ko začutimo razliko med vročim morjem in mrzlim snegom, se dotaknemo nihaja, dolgega eno leto, poleg razlike med hladnim in vročim pa tip prepozna tudi razlike med dvojicami: lahko-težko, suho-vlažno, ostro-topo, grobo-nežno, gosto-tekoče, mehko-trdo, gibljivo-ustaljeno, majhno-veliko.²⁵ Tip je občutljiv tudi na območju nihajev infrardečega valovanja, kjer prepozna toploto in se na desni strani Slike 8 dotika področja vidne svetlobe.

Ogenj – vid

Iz zraka se je v nadaljevanju razvoja pojavil element ognja; njegova glavna lastnost je toplota, s katero lahko preoblikuje snov. V našem telesu zagotavlja energijo, podpira presnovo in vzdržuje telesno toploto; v duševnih in čustvenih območjih predstavlja nagone in strast, energijo in odločnost. Povežemo ga lahko z motivacijo, željami in raziskovalnim duhom. S svojo svetlobo vzbudi čutilo vida, za ogenj pa sta občutljivi tudi čutili

²⁴ <http://www.bestonhealth.com/articles/articles.asp?som=ayur&arttype=elements> (12. 4. 2014). <http://flowingfree.org/the-5-elements/> (12. 4. 2014).

²⁵ V seznamu manjkajoči par jasno-motno pa že vodi k čutilu za vid, ki se je razvilo iz čutila za tip. <http://www.aagamayurveda.com/Article%20Vimshati%20Gunas.htm> (14. 4. 2014).

za zvok in tip. Na desni strani Slike 8 vidimo, da čutilo za vid dosega skrajne meje spoznavnih zmožnosti človekovih čutil in obsega nekaj manj kot eno oktavo.

Slika 9: Barvna oktava²⁶

Voda – okus

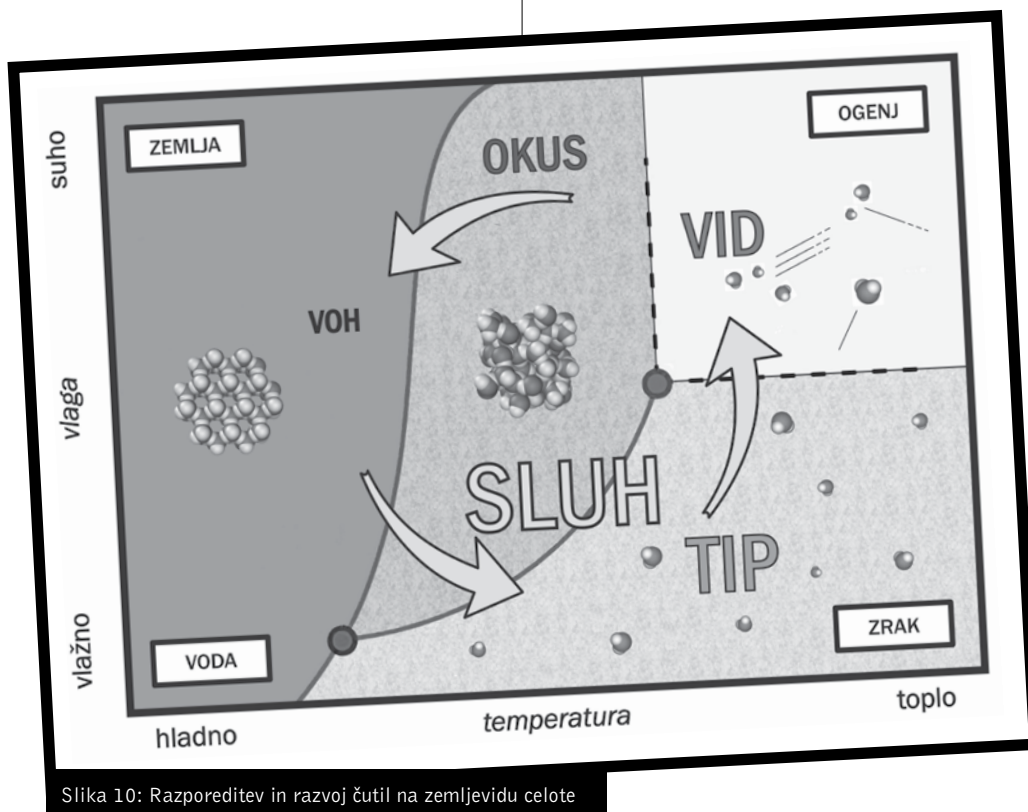
Element vode se je razvil iz ognja in njegova glavna lastnost je tekoče agregatno stanje, ki predstavlja tekočino oziroma tekoče stvari brez svoje lastne oblike. Razen že na zunaj očitnih primerov, kot so na primer reke in morja, v območje tega elementa spadajo tudi rastline, ki se prilagajajo na svoje okolje, rastejo in se spreminjajo glede na smer sonca in letnih časov. Naša kri in druge telesne tekočine prinašajo energijo, odstranjujejo odpadke, urejajo temperaturo, premeščajo bele krvničke, ki se

borijo proti boleznim in premikajo hormone z enega območja na drugega; elementu vode pa so sorodne tudi duševne in čustvene težnje v smeri prilagajanj in sprememb. Čut za okus se vzbudi le v povezavi s tekočinami: za vodni element je občutljiv jezik, prav tako pa so za vodo občutljiva poprej razvita čutila: vodo je torej mogoče tudi slišati, otipati in videti.

Zemlja – voh

Element zemlje se je razvil iz vode, predstavlja trdno stanje snovi in simbolizira stabilnost, stalnost in togost; tipičen primer najdemo v kamnu, ki se na vso moč upira spremembam gibanja ali oblike, predstavljamo si ga lahko celo kot odpor do sprememb. V našem telesu predstavljajo element zemlje kosti, zobje, celice in tkiva nasploh. Čustveno je zemlja najbolj povezana s trmo, v razumu pa jo najdemo v zaupanju in miselni stabilnosti. S tem elementom se povezuje voh, kajti drobni delci snovi, ki pripotujejo do nosa, vzbudijo njegove čutnice. Ker element zemlje izhaja iz vseh drugih elementov, ga lahko opazujemo z vsemi petimi čuti: s sluhom, tipom, vidom, okusom in vohom. Največ o vonjih vedo izdelovalci parfumov in najbrž tudi kuharji ... oktavna sistematika teh dveh področij pa bo od njih zahtevala še precej vložene dela in poglobljenih razmislekov.

O okusih (in verjetno tudi vonjih) se navadno niti ne spleča razpravljati,²⁷ vemo pa, da na sebi lasten način dopolnjujejo ali nadgrajujejo poprej razvita čutila. Zdaj si na zemljevidu celote na Sliki 10 oglejmo razporeditev in smer razvoja čutil.

Slika 10: Razporeditev in razvoj čutil na zemljevidu celote

²⁶ <http://www.colourmusic.info/opticks3.htm> (14. 4. 2014).

²⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/De_gustibus_non_est_disputandum (30. 1. 2014).

ime celote	POSAMEZNE STVARI (viri)	SPLOŠNI POJMI (ideje, cilji)	GLASBA (dejavnosti)
zgodnje življenje na zemlji	prednik	mutacija ²⁸	potomec
družina	mati	otrok	oče
zgodnje delitve družbenih vlog	nabiralec	raziskovalec	lovec
temeljne timske vloge	delavec	ustvarjalec	vodja
fizika	materija	svetloba	energija
filozofija	materija	ideja	akcija
sestavine šolskega življenja	viri	cilji	dejavnosti
indijska kultura	Šiva	Višnu	Brahma
zahodna kultura	Oče	Sveti duh	Sin
Jugoslavija	Tito-partija	omladina	akcija

Tabela 1 | Trojice celote

Čas neumorno teče v smeri urinega kazalca, toda vsak razvoj ubira prav nasprotno smer. Ponovno smo na sledi sili, ki se upira običajnemu toku časa: ustvarjanje in razvoj se tudi pri razvoju čutil postavljata v bran časovni puščici.

Tri sestavine sveta, ki nas obdaja

Kamorkoli nas že pot zanese na potovanju, iz vsakega gledišča lahko uzremo celoto (če se le dovolj potrudimo). Sedaj opišimo nekaj delitev te podobe na tri dele.

V Tabeli 1 lahko prepoznamo trojice, ki neločljivo sestavljajo in izčrpno napolnjujejo celoto: od najbolj zgodnjega življenja na zemlji do nedavnih vzklikanj mladinskih delovnih brigad (na Sliki 4, kajne?) ... Rekli smo že, da imajo tri temeljne oblike energije svoj materialni izraz v agregatnih stanjih trdnin, tekočin in plazme. Prav takšna razmerja trojice elementov lahko najdemo že v najstarejših zapisih vedske literature, ki so nastala prav kmalu po zadnji ledeni dobi. V njih je opisana trojna podoba božanstev: Brahma, Višnu in Šiva²⁹ posebej naloge stvarjenja, ohranjanja in uničenja sveta. Leta 325 so tudi v našem kulturnem prostoru, na prvem ekumenskem koncilu v Nikeji, prvič predstavili podobo troedinosti Očeta, Sina in Svetega duha.³⁰

In res: če gre na svetu vse narobe, pošlje Oče svojega odposlanca Sina, da uredi stvari, ki so zašle iz tirnic. Seveda je glasnika božje besede mogoče obsoditi in pribiti na križ, toda tudi brez telesne oblike ostaja in še naprej živi v mislih ideja, Sveti duh, ki

med ljudmi opravlja svoje poslanstvo. Isto lahko izrazimo tudi z besedami današnjih dnevnih poročil: če planet Zemlja oceni, da je globalno segrevanje prestopilo vse meje, pošlje človeštvu opomin v obliki poplav, požarov, viharjev in drugih nadlog ... Dokler sporočilo ni upoštevano, postajajo tegobe in težave vse hujše in močnejše.

GLASBA – dejavnosti

Naše razmišljanje o tretji sestavini sveta, ki nas obdaja, bomo najprej usmerili v vidik dejavnosti. Najprej bomo zelo praktično pregledali področje poklicnih dejavnosti, se nato usmerili v glasbo ter na koncu opisali vsebino celotnega tretjega področja.

Dvesto najboljših poklicev na treh področjih človekovih življenjskih vlog

Posamezne poklicne usmeritve znotraj družbenih delitev dela predstavljajo pomemben življenjski cilj vsakega posameznika; ta cilj se kasneje spremeni v dolgoletno poklicanost in zavezanost temu ali onemu poklicu. Današnji razvoj družbe prinaša nove in nove oblike dejavnosti, zato si bomo v nadaljevanju ogledali nekaj splošnih zakonitosti, ki veljajo na tem področju.

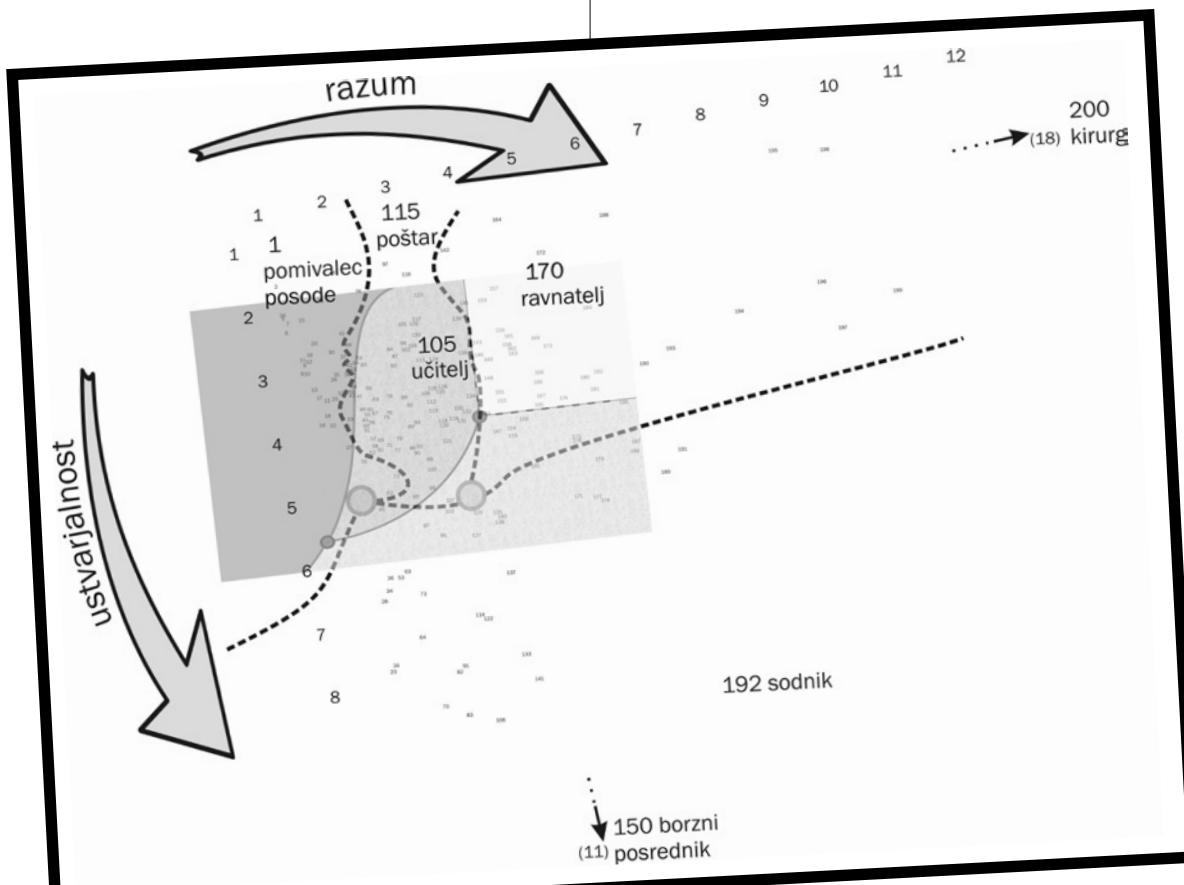
Dvesto poklicev³¹ je na Sliki 11 umeščeno na podlagi dveh meril: višine dohodka posameznega poklica in možnosti napredovanja v njem. Izhodišče koordinatnega sistema je umeščeno levo zgoraj: v smeri od leve proti desni narašča dohodek, ki je pripisan posameznemu poklicu, v smeri od zgoraj navzdol pa naraščajo možnosti poklicnega napredovanja v njem.

Že na prvi pogled opazimo, da so meje med polji poklicnega diagrama presenetljivo skladne s polji starega diagrama, faznega diagrama vode, zemljevida celote in nenazadnje povsem verjetno tudi z osebnostnimi lastnosti posameznega poklicnega (ali celo na razpisu izbranega), naloženimi vplivi njegovega okolja in posledicami njegovega poprejšnjega delovanja.

²⁸ V najzgodnejših obdobjih razvoja na zemlji ima življenje le dvodelno podobo: predniki in potomci so si genetsko povsem enaki. Pravzaprav le naključne mutacije lahko spreminjajo vire in povzročijo nadaljnji razvoj. Sicer zelo počasi, toda vendarle na moč zanesljivo.

²⁹ <http://sl.wikipedia.org/wiki/Trimurti> (21. 2. 2014).

³⁰ Filozofska razlaga Svete Trojice opisuje, da gre za tri različne Božje osebe, ki pa imajo isto duhovno substanco in zato vsi skupaj tvorijo enega Boga. http://sl.wikipedia.org/wiki/Sveta_Trojica (21. 2. 2014).

Slika 11: Dvesto najboljših poklicev in zemljevid celote³¹

Poklic pomivalca posode je postavljen v neposredno bližino relativnega izhodišča (1,1) in ima med predstavljenimi poklici najnižji dohodek ter le zanemarljive možnosti napredovanja. Dohodek ravnatelja v šoli je, na primer, označen s številko 172 in predstavlja petkratnik osnovnega zneska plače pomivalca posode. Na Sliki 11 so sorazmerno prikazani poklici do dvanajstkratnika osnovne plače, toda poklic s številko 200, torej kirurg, je oddaljen od izhodišča za celih osemnajst korakov osnovne plače. Njegov položaj je torej za pravilno sorazmerje potrebno pomakniti še precej daleč v desno smer, namreč v prostor, kjer je potrebno sprejemati vroče, nevarne in hudo usodne odločitve.

Možnosti plačnega napredovanja v posameznih poklicih so ponazorjene v navpični smeri. Poštar, katerega poklic je označen s številko 115, nima praktično prav nobenih možnosti napredovanja (a je njegova plača ovrednotena s faktorjem 3 glede na osnovno plačo pomivalca posode). Začetna plača učitelja v osnovni šoli, ki je označen s številko 105, se lahko med kariero poveča kar za trikrat in po tem kriteriju pomembno preseže možnosti napredovanja ravnatelja, ki ima sicer višjo plačo. In prav za poklicno napredovanje borznega posrednika (150) zmanjka prostora v navpični smeri – ali se je temu sploh mogoče čuditi ob trenutnem stanju družbene pogodbe v visokem kapitalizmu.

Razporeditev poklicev je skladna z zemljevidom celote. Glede na dolžino in zahtevnost šolanja lahko na levi strani najdemo

31 Dvesto najboljših poklicev 2013, urejenih po višini plače in napredovanju.

Dostopno prek: <http://www.careercast.com/jobs-rated/best-worst-jobs-2013> (7. 11. 2013). 1 pomivalec posode, 2 blagajnik, 3 služkinja, 4 varuh otrok, 5 natakar, 6 barman, 7 skrbnik domačih živali, 8 trgovec, 9 hišnik, 10 organizator rekreacije, 11 šofer, 12 taksist, 13 frizer, 14 okoljevarstvenik, 15 pomočnik medicinske sestre, 16 pomočnik osnovnošolskega učitelja, 17 varnostnik, 18 bančni uradnik, 19 tehnik na področju nevarnih snovi, 20 receptor, 21 krojač, 22 sestavljevec avtomobilov, 23 radijski ali tv novinar, 24 disk džokej, 25 mesar, 26 odpravnik pošte, 27 specialist za nego kože, 28 fotograf, 29 tajnik medicinskega oddelka, 30 mehanik natančnih delov, 31 deratizator, 32 tapetnik, 33 tehnik medicinske prve pomoči, 34 trener v fitnesu, 35 smetar, 36 davčni uradnik, 37 drvar, 38 delavec na oljni ploščadi, 39 optik, 40 medicinski tajnik, 41 vnašalec podatkov – tipkar, 42 mizar, 43 operator računalniško vodenih orodij, 44 kmetijski pospeševalec, 45 draguljar, 46 jeklarski gradbenik, 47 knjigovodja, 48 pleskar, 49 odčitovalec merilnih naprav, 50 gradbeni delavec pomočnik, 51 krovce, 52 popravljavec električnih naprav, 53 poročevalec za časopis, 54 varilec, 55 računalniški tehnik, 56 voznik avtobusa, 57 zobozdravstveni tehnik, 58 avtomobilski mehanik, 59 laboratorijski tehnik, 60 mornar, 61 steklar, 62 polagalec talnih oblog, 63 vojak, 64 radijski tehnik, 65 šofer tovornjaka, 66 steward/esa, 67 nuklearni dekontaminator, 68 ličar, 69 paznik, 70 nepremičninski posrednik, 71 tesar, 72 pristaniški delavec, 73 koreograf, 74 medicinska sestra, 75 socialni delavec, 76 operater delovnih strojev, 77 voznik vilicarja, 78 mehatronik, 79 delavec s pločevino, 80 duhovnik, 81 gasilec, 82 tržnik reklamnega prostora, 83 slikar, 84 strojnik, 85 poslovni sekretar, 86 organizator dogodkov, 87 arhitekturni risar, 88 pomočnik odvetnika, 89 zidar z opeko, 90 hotelski menedžer, 91 zavarovalniški agent, 92 vzgojni svetovalec, 93 vodovodar, 94 električar, 95 muzeolog kurator, 96 sodni pisar, 97 kadrovski sodelavec, 98 vzdrževalec električne opreme, 99 nabavni uslužbenec – intendant, 100 davčni uradnik, 101 igralec, 102 inženirski tehnik, 103 urednik publikacij, 104 stavbni inženir, 105 učitelj v osnovni šoli, 106 gradbeni nadzornik, 107 pogrebnik, 108 filmski in video urednik, 109 fotoreporter, 110 dietetik, 111 telefonski tehnik, 112 policist, 113 poklicni svetovalec, 114 grosistični prodajni zastopnik, 115 poštar, 116 pulmolog, 117 letalski mehanik, 118 knjižničar, 119 arheolog, 120 antropolog, 121 geodet, 122 pisatelj, 123 laborant v medicini, 124 elektronski tehnik, 125 zoolog, 126 ekonom, 127 kreditni posrednik, 128 socialni in družinski organizator, 129 raziskovalec tržišča, 130 industrijski dizajner, 131 zavarovalniški svetovalec, 132 računovodja, 133 univerzitetni profesor, 134 tehnični pisec, 135 kmet, 136 živinorejec, 137 modni kreator, 138 medicinska sestra, 139 nadzornik varnosti, 140 zgodovinar, 141 kiropraktik, 142 oglaševalski direktor, 143 audiolog, 144 psiholog, 145 zobni higienik, 146 govorni patolog, 147 kemik, 148 biolog, 149 logistik, 150 borzni posrednik, 151 arhitekt, 152 računalniški programer, 153 poklicni terapevt, 154 sociolog, 155 statistik, 156 industrijski inženir, 157 gibalni terapevt, 158 gradbeni inženir, 159 spletni razvijalec, 160 konzulent podjetjem, 161 strojni inženir, 162 analitik računalniških sistemov, 163 okoljski inženir, 164 fiziolog, 165 veterinar, 166 geolog, 167 gradbeni delovodja, 168 biomedicinski inženir, 169 električni inženir, 170 ravnatelj v šoli, 171 spletni prodajni menedžer, 172 pomočnik zdravnika – višja medicinska sestra, 173 programski inženir, 174 meteorolog, 175 ekonomist, 176 zavarovalniški statistik aktuar, 177 vodja stikov z javnostmi, 178 optik, 179 astronom, 180 direktor nabave, 181 upravljavec človeških virov, 182 matematik, 183 jedrski inženir, 184 letalski inženir, 185 fizik, 186 letalski pilot, 187 finančni svetovalec, 188 farmacevt, 189 odvetnik, 190 nadzornik letalskega prometa, 191 ortoped, 192 sodnik, 193 naftni inženir, 194 zobozdravnik, 195 general v vojski, 196 višji izvršni direktor, 197 psihiater, 198 splošni zdravnik, 199 ortodont, 200 kirurg.

poklice, ki jim zadostuje največ srednja ali celo minimalna izobrazba,³² na sredini poklice, ki praviloma zahtevajo visoko strokovno ali univerzitetno izobrazbo, na desni strani pa službe, za katere so nujne izrazite vodstvene sposobnosti; ta skupina poklicev običajno ni namenjena začetnikom na trgu dela. Glede na napredovanje pa lahko najdemo poklice, ki začetek kariere postavljajo sicer v območje »zemlje« ali »vode,« toda v nadaljevanju zahtevajo veliko mero samostojnosti oziroma ustvarjalnosti, da bi se nato v spodnjem, ustvarjalnem območju osvobodili do meja možnosti in priložnosti. Opozorimo še, da je desni spodnji kvadrat čisto prazen: velika moč se ne povezuje dobro z veliko ustvarjalno svobodo; po tem merilu ima še najbolj izpostavljen položaj poklic sodnika s številko 192.

V vodoravni smeri zlahka najdemo tesno povezavo z različnimi umskimi sposobnostmi posameznikov, ki so se (v skladu z njimi) odločili za ta ali oni poklic; tudi plača je v veliki meri sorazmerna z njimi in preglednica ima v tej dimenziji že na prvi pogled veliko napovedno veljavnost. V navpični smeri pa je mogoče spremljati povezanost med poklicnim napredovanjem in ustvarjalnimi sposobnostmi posameznikov, ki jih, na ta ali oni način, muze ljubijo.

Prilagojeno poimenovanje dveh dimenzij – razum in ustvarjalnost – ima v vodoravni smeri jasno povezavo s prej navedeno temperaturo, v navpični smeri pa s tlakom. Višja, kot je temperatura, hitreje se giblje razum in bolj narašča njegova moč; če pa delamo brez velikega zunanega pritiska, lahko razvijemo večjo ustvarjalnost.

Tudi na diagramu poklicev se resničnost le težko ugleda med mnogimi zavajajočimi zunanjimi podobami. Pa vendar lahko opazimo, da je tudi poklicno področje jasno razdeljeno na tri dele, ki jih označujejo obvladovanje materije, ustvarjalnost idej in moč energije.

Čustva, motivacija in glasba

Kako boš koga vnel, če nisi sam gorel, pravijo.

Dimenzijam razuma in ustvarjalnosti je potrebno ob bok povsem enakopravno pristaviti še tretjo sestavino: čustva, ki usmerjajo energijo v dejavnosti. Če želite, da vam ljudje zgradijo ladjo, jih navdušite za potovanja, pravijo. In res samo razum ali samo ustvarjalnost – ali morda celo oboje skupaj – ne pomeni prav dosti, če manjka temeljno gibalo motivacijskih dejavnikov: človekova notranja čustvena motivacija. Šele vse tri sestavine skupaj oblikujejo zeleno (in nujno) trojedino celoto,³³ ki povzroči, da se začnejo stvari premikati, in na koncu se ideje ali cilji spremenijo v resničnost.

³² Seveda pa so, poleg navedenih dvesto poklicev, na svetu še tisoči manj uglednih, slabše plačanih, umeščeni na območje mrzlih vetrov trde in puste zemlje.

³³ http://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_Damasio, http://en.wikipedia.org/wiki/Insular_cortex (14. 4. 2014), http://en.wikipedia.org/wiki/Amygdala#Emotional_learning (14. 4. 2014).

Na področje čustev in motivacije je umeščena tudi glasba kot celota, toda s svojo trojedino naravo se lahko dotika vseh področij zemljevida celote. Oglejmo si, kako.

Tri področja glasbe

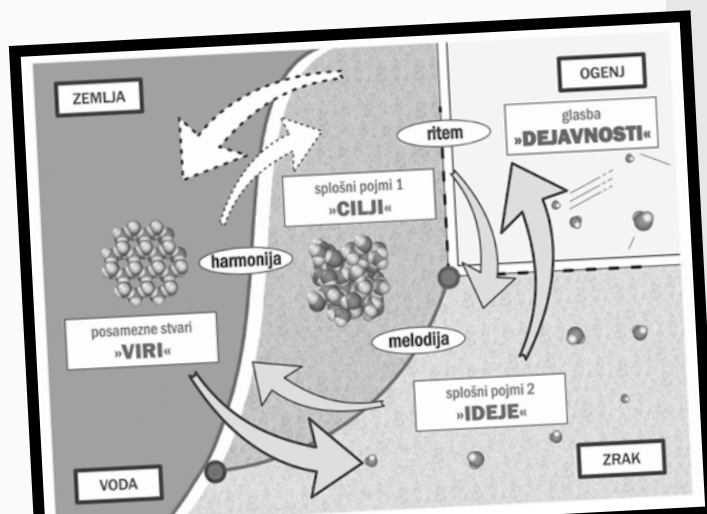
V knjigi *Glasba in izobraževanje* pravi Dmitri Borissovitch Kabalevski (1988, str. 21–23):

»Z glasbo sem se predvsem trudil v otrocih in mladostnikih vzbuditi jasno razumevanje in zavest, da glasba (kot tudi vse ostale umetnosti) ni le dodatek ali okrasek vsakdanjega življenja, ki ga je mogoče upoštevati ali spregledati v skladu s trenutnimi željami, temveč je sama po sebi pomemben del življenja v celoti in hkrati življenja vsakega posameznika.

Pesem, ples in koračnica so tri osnovna področja glasbe, ki se vedno pojavljajo v najpreprostejših glasbenih oblikah in v najpreprostejših stilih, ki jih lahko razumejo tudi otroci v najzgodnejšem obdobju glasbenega razvoja. Pesmi, plesi in koračnice niso zgolj tri oblike in zvrsti glasbe, najbolj dostopne otrokom, temveč predstavljajo tri osnovne elemente glasbe: omogočajo povezavo med glasbeno umetnostjo in učenjem glasbe v šoli ter tako vzpostavljajo najtesnejši stik med učenjem in življenjem.«

Naravno zaporedje razvoja glasbe ubira smer urinega kazalca: iz najbolj prvobitnih ritmov se oblikujejo melodije in več ubranih melodij skupaj oblikuje harmonijo. Ta zgradba se zdubi in uniči le v posebno hudih časih, takrat muze počivajo; takrat se vse, kot pri zvezdah, v ognju začne znova.

Elementi glasbe so, kot lahko vidimo na Sliki 12, razmeščeni po celem zemljevidu celote. Ritem ureja čas in spodbuja stvari v gibanje, melodija združuje posamezne tone in z njimi predstavlja vsebino glasbenih sporočil (vemo, da je le melodijo mogoče avtorsko zaščititi), harmonija pa združuje in sestavlja

Slika 12: Posamezne stvari, splošni pojmi (prvi in drugi) ter glasba na zemljevidu celote

posamezne melodije v sozvenečo celoto. Razvoj glasbenih elementov je skladen z naravnim razvojem stvari v vesolju, pri tem pa glasbeni elementi ostajajo med seboj neločljivo povezani – melodiji, na primer ni mogoče spremeniti ritma, ne da bi se spremenila tudi sama melodija.

Od posameznih stvari, torej v smeri urinega kazalca, ni mogoče neposredno prispeti do glasbe; zasilno povezavo zmoremo ustvariti le prek splošnih pojmov, toda le tistih, ki označujejo materialne zadeve; poprej so bili označeni s številko 1 in jih v razumski smeri potovanja običajno imenujemo cilji.

Glasba v šoli (in vrtcu)

Inštrument predstavlja za učenca materialni vir, učenec sam pa predstavlja za učitelja človeški vir, torej predmet poučevanja. S pomočjo učnih ciljev, na primer iz učnih načrtov, naj bi učenec uspešno prispel do glasbe. Ta smer potovanja poteka v zaprtem razumskem sistemu, vse je že domišljeno in zapisano in le z vztrajnim delom lahko učenec približa svojo glasbeno izvedbo velikim vzorom. Za ustvarjanje ni časa in ni prave priložnosti; Janko Jezovšek Jizou (2013, str. 30) nas opozarja: »Kot glasbenik se osvobodiš šele kasneje: ko se naučiš čim več modrosti, ki so jih postavili stari mojstri – včasih je najprej potrebno poznati celo tudi vse napake prednikov.«³⁴

Mnoge znanstvene raziskave kažejo na področja človekovih dejavnosti, kjer ima glasba še posebej dober vpliv. Spodbuja, na primer, razvoj branja in besednega izražanja, uri spominske sposobnosti in motorične spretnosti, dobro se povezuje celo z obvladovanjem matematike ter podpira razvoj spoznavnih procesov ter inteligence. Prav tako je pomembna pri razvoju osebnostnih lastnosti: uravnava čustveno odzivanje in socialno vedenje ter odpravlja celo vedenjske motnje; razvija samozavest ter spodbuja motivacijo in učno storilnost nasploh.

V seznamih glasbenih koristi pa običajno ne najdemo ustvarjalnosti, na tem področju so znanstveniki še nekaj malega negotovi. Tudi v šoli današnjega časa si vsake vrste ustvarjanje najde prostor šele proti popoldnevu, med interesnimi dejavnostmi. Z ustvarjalnostjo so težave pri ocenjevanju in celo najboljše namere odpovedo pri zunanjih preverjanjih znanja. Ker pa danes šteje za vredno le tisto, kar dobro vpliva na oceno, je v šoli večina prostora in časa namenjena le znanstveni smeri potovanja. Tudi glasba v šoli (in vrtcu) mora biti resna, znanstvena in usmerjena v cilje – da bi morda še kakšna njena ura ne izginila iz predmetnika.

V svetu odraslih je enako: starši v službi večinoma izpolnjujemo cilje, ki jih je postavil nekdo drug in mnogim so zato

³⁴ Tudi eno izmed najbolj uporabljanih zaporedij učnih ciljev, Bloomova taksonomija <https://fi20.wikispaces.com/Beyond+the+Cool+in+the+Tool> (11. 4. 2014) govori o ustvarjalnosti šele nekaj let, a je ta tudi v tej redakciji po vrstnem redu še vedno na zadnjem mestu. Do nje torej prideš, ko premagaš vse druge ovire. Morda nikoli.

prav otroci največji ustvarjalni dosežek v življenju. Potem pa se zgodba o ustvarjalnosti mnogokrat že začne ustavljati. Vsi živimo že celo svoje življenje v zahodnem svetu, rojeni smo v znanstven način razmišljanja in delovanja in v orkestru človek ne more igrati po svoje, če noče jeziti dirigenta.

Tudi za ustvarjalnost velja izrek Paula Veyna (1998, str. 165): »Če človek ne vidi, da ne vidi, potem tudi ne vidi, da ne vidi.« A to ne more biti opravičilo: Slavoj Žižek³⁵ nas opozarja (in sedaj smo se vrnili k razmisleku o političnih odločitvah z začetka članka ...), da celotno svetovno gospodarstvo temelji izključno v razporejanju in izkoriščanju bogastva, ki ga je ustvarila ustvarjalna manjšina. In ustvarjalnost se ne skriva samo v velikih in najbolj bleščečih rečeh, njena naloga je izpolnjena tudi s povsem vsakodnevnimi prizadevanji ljudi, ki si želijo izboljšati stvari (materijo, vire) v svojem dosegu – že zaradi svoje notrzanje človeške narave in potrebe postaviti se v bran časovni puščici razkroja in razpada.

In ustvarjanje je ena izmed redkih reči, ki jo ljudje delamo z veseljem, kajne?

RAZMISLEK IN PRIPOROČILO

Tempus imperfectum

Na Sliki 12 smo videli, da pri poslušanju glasbe, ki jo pospremi pogovor o glasbi, torej pri korakih »glasba → splošni pojmi → posamezne stvari« poteka potovanje večinoma brez velikih zapletov. Toda otroci bi si želeli glasbo tudi izvajati ter pri tem potovati proti glasbi v ustvarjalni smeri.³⁶ A splošna praksa, ki se je utrdila v znanstveni smeri družbenega razvoja v zadnjih stoletjih, jih proti glasbi usmerja prek ciljev in ta pot se ustvarjalnosti izogne v velikem loku. Namesto nje se vsakdo sreča z nalogo feniksa: zbrati, torej preigrati, dovolj glasbenega gradiva, da bi se z njim, najraje pod silnim pritiskom, v vročini ognja, lahko rodil kot nova glasbena zvezda.

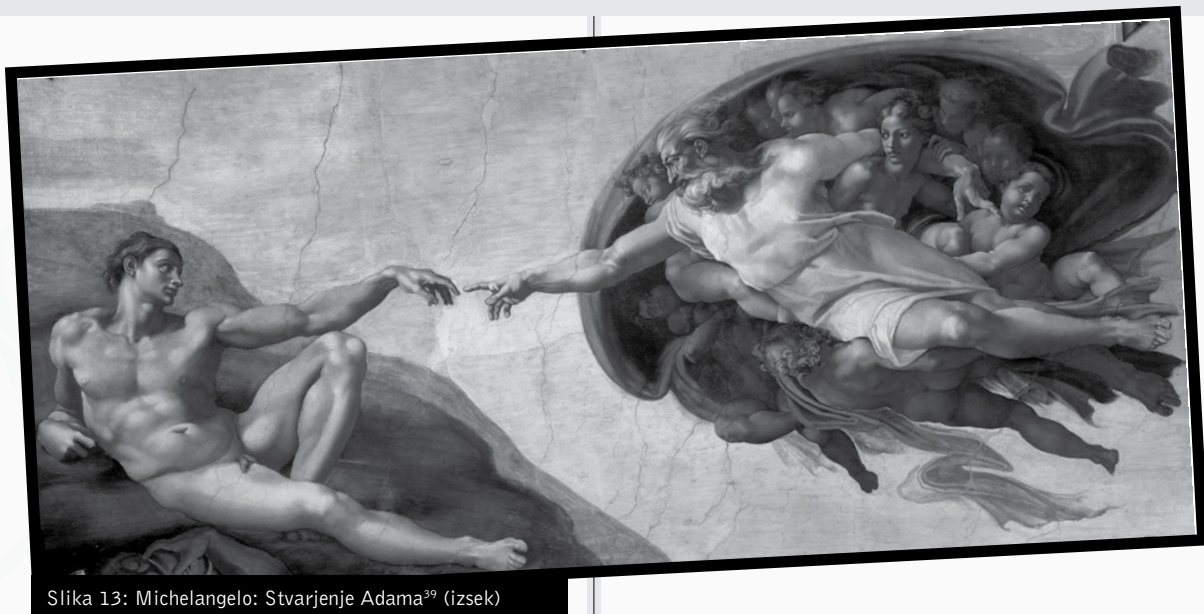
Mnogi mladi ljudje so poklicani v svet glasbe, toda le redki so izbrani. Mnogim, res mnogim se pot konča pred velikim glasbenim ciljem – in se na svoji poti z (glasbeno) ustvarjalnostjo večinoma ne srečajo niti od daleč.

Tudi na drugih področjih je tako. Nepopoln čas, ki ga živimo, nas usmerja v črno-belo razmišljanje in v tej miselni shemi ni prostora za »tretjo pot.« Tudi to je razlog, da je Oscar Wilde izjavil že dobrih sto let nazaj: »Resnično živeti je najredkejša stvar na svetu. Večina ljudi obstaja, to je vse.«³⁷

³⁵ Slavoj Žižek – First as Tragedy, Then as Farce. <http://www.youtube.com/watch?v=cvakA-DF6Hc> (20. 3. 2014).

³⁶ Nekoč so bili vsi glasbeniki tudi skladatelji: igrali so največ kar svojo glasbo. Vloga komponistov in izvajalcev se je ločila z iznajdbo tiska.

³⁷ »To live is the rarest thing in the world. Most exist, that is all.« Wilde, O., (1891). The Soul of Man under socialism (Človekova duša v socializmu). http://en.wikipedia.org/wiki/The_Soul_of_Man_under_Socialism (6. 3. 2014).

Slika 13: Michelangelo: Stvarjenje Adama³⁹ (izsek)

In res se mladi ljudje, hočeš nočeš, uklonijo občim navadam in rastejo ter odrastejo – v odrasle, ki le nekje globoko v sebi slutijo, da bi lahko bilo tudi drugače. Da bi lahko dosegli več in predvsem popolneje, če bi v življenju več potovali v ustvarjalni smeri.³⁸

Tempus perfectum

Schopenhauerjevemu izreku lahko torej ob bok pristavimo še naslednje priporočilo:

Človek, ki začenja potovanje,

prvi naj korak, brez dvoma,

v ustvarjalno smer popelje.

Takšna pot pač ni od vseh najkrajša,

a ideja ravno prava

najprej dober cilj doseže.

Tempus perfectum!

³⁸ In s tem nedvomno pomembno prispevali, ne samo k povečanju »bruto domačega proizvoda« http://sl.wikipedia.org/wiki/Kosmati_domači_proizvod (26. 3. 2014), temveč tudi k povečanju »Indeksa pravega napredka,« ki združuje ključne gospodarske, okoljske in družbene dejavnike v enoten okvir. <http://genuineprogress.net/genuine-progress-indicator/> (26. 3. 2014).

³⁹ Stvarjenje Adama. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Michelangelo_-_Creation_of_Adam.jpg (3. 8. 2013).

#Viri

1. Bertalanffy, L. (1950). The Theory of Open Systems in Physic and Biology. *Science*. January 13, 1950, Vol. 111.
2. Beuermann, D. (2008). »Prepoznavanje implicitnih glasbenih vrednot kot sredstvo za razvoj osnovnošolske glasbene ustvarjalnosti.« Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta, oddelek za psihologijo.
3. Beuermann, D. (2011). »Celostna šola: proces sedmih izzivov.« Ljubljana: Debora.
4. Beuermann, D. (2013). *Zrcalni nevroni – potovanje nazaj k naravi*. Zbornik prispevkov EDUvision 2013. Dostopno na <http://www.eduvision.si/zbornik-prispevkov> (pdf).
5. Hawking, S. W., (1994). *Kratka zgodovina časa*. Ljubljana: Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije.
6. Jezovšek Jizou, J., (2013). *Ustvarja(j)mo svojo glasbo. Glasba v šoli in vrtcu*, letnik XVII, št. 4. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
7. Kabalevski, D. B. (1988). *Music and Education: Composer Writes About Musical Education*. UNESCO.
8. Plato (1995). *Država*. Ljubljana: Mihelač.
9. Schopenhauer, A. (v: Katz, R., *Contemplating Music*. (1987). Pendragon Press New York.
10. Tolkien, J. R. R. (2003). *Silmarillion*. Ljubljana: Založba Gnostica.
11. Veyne, P. (1998). *So Grki verjeli v svoje mite?* Ljubljana: *Cf.